

ŽIVOT CIRKVI V PODMIENKACH PANDÉMIE¹

Nakoľko opodstatnené sú preventívne opatrenia v cirkvi v reáliách dnešnej pandémie? Ako majú ľudia zachovávať prikázanie o "láske k blížnemu" v podmienkach karantény a izolácie? Odpovede na tieto a iné zložité otázky, ktoré burcujú myseľ verejnosti nie prvý deň, nájdete v našom článku.

Mnohých ľudí dnes zachvacuje panika kvôli pandémie koronavírusu, ktorá zasiahla náš svet. Preto je dnes hlas Cirkvi pre veriacich zvlášť dôležitý. Avšak Synodou prijaté dočasné opatrenia v podmienkach bohoslužobnej praxe v časti kléru a veriacich vyvolali rozpaky. Odporúčania na dobu karantény, dezinfekcia lyžíc počas Prijímania a prosba nahradiť bozkávanie cirkevných svätých zbožným úklonom, sa stretli s odporom niektorých pravoslávnych ľudí, ktorí stúpencom podobných riešení veľmi rýchlo obvinili z malovernosti. Spoločne sa pokúsime tieto vážne otázky pochopiť.

Nemenná je viera Cirkvi v spásanosť Darov

Ako tieto teologické tvrdenia fungujú v praxi? Našu otázku zúžime: je možné nakaziť sa účasťou na liturgii a v Eucharistii?

Táto otázka nás veľmi straší, pre niekoho sa môže zdať, že je dokonca rúhaním. No preto, že sa v súvislosti s pandemiou koronavírusu v cirkevnom spoločenstve objavila, musíme na ňu odpovedať. Odpoveď musí byť taktná – duchovne aj teologicky, lebo tu hovoríme o najväčšej Svätyni, ktorá je Cirkvou zachovávaná tisíce rokov.

Tento problém rozdelíme na dve časti: vieru Cirkvi a individuálne duchovné vnímanie človeka. Cirkev jasne hovorí, že prijímanie je na odpustenie hriechov, na uzdravenie duše a tela, pre večný život, no tiež varuje: „nech nie na súd, alebo odsúdenie mi bude prijímanie Tvojich svätých Tajín, Pane...“. Nemenná je viera Cirkvi v spásanosť Darov. Cez Čašu sa s Kristom zjednocujeme „navzájom prijatím jediného Ducha Svätého“ (liturgia svätého Vasil'a Veľkého), stávame sa pokrvnými bratmi, lebo v nás prebýva jeden Kristus.

No Božia blahodať je slobodný dar alebo, ako to hovoril svätý Gregor Palama, samotný Boh, ktorý sa človeku odhaľuje v energiách (pôsobením). Znamená to, že nepôsobí automaticky, ako nejaký sakrálny "počítač", ale závisí od slobody toho, kto tu blahodať prijíma.

Tragédia Judáša je v tom, že ako jeden z dvanástich, ktorý aj vyhánal démonov, aj uzdravoval chorých, všade nasledoval Spasiteľa, sa v poslednej chvíli ocitol mimo paláca Pána, hoci prijal Jeho Telo a Krv: „*A hneď po tejto slyve chleba vošiel do neho Satan*“². Celý cirkevný poriadok prípravy na prijímanie a vďakyvzdanie zaň je spojený s modlitbou za to, aby sme sväté Dary prijali nie na súd, ale na spásu: „...*lebo neprezradím tajomstvo Tvojim nepriateľom, ani Ťa nepobozkám ako Judáš, ale ako lotor sa Ti vyznávam: Pane, rozpomeň sa na mňa vo svojom Kráľovstve*“.

Dôležitý je správny kresťanský postoj k Sviatosti

Boh nemôže premôcť našu zlú vôľu a nezodpovednosť, ak Ho my sami nepustíme do nášho srdca a mysle. Ako živé stýkanie sa s božským Učiteľom neochránilo Iškariotského pred jeho démonskou voľbou, tak neochráni ani toho, kto si pre seba vedome vyberá inú cestu než je tá, ktorá vedie do Nebeského Kráľovstva. Toto je hranica medzi kresťanstvom a pohanstvom. Posledný menovaný považoval blahodať za svoje vlastníctvo, ktoré je možné dávať i brat, veď je povinná ma chrániť, lebo v opačnom prípade už nie je blahodať. Kresťanstvo o nej uvažuje, ako o dare, ktorý patrí iba Bohu, ktorý s ním disponuje ako sa páči Jeho svätej vôli.

¹ <https://valaam.ru/publishing/215948/>

² Jn 13, 27.

Eucharistia ostáva takou všade, kde je Všeobecná Cirkev, ale pôsobenie Prijímania na konkrétneho človeka môže byť rozličné: môže ho uzdraviť a voviesť do Božieho Kráľovstva, ale aj naveky odsúdiť, stáť sa neznesiteľným ohňom pre jeho svedomie. Preto je veľmi dôležitý správny kresťanský postoj k Sviatosti. Liturgia sa nikdy neslúži pre mňa, ale pre nás, lebo je spoločnou vecou celej Cirkvi. Toto je jej hlavná odlišnosť od iných bohoslužieb, ktoré v prípade potreby môžu byť vykonané v individuálnom poriadku. Všetky liturgické modlitby, ktoré kňaz v tichosti prednáša v oltárnej časti, prednáša v mene celého spoločenstva a nie len sám za seba.

Hlavný cieľ účasti verných na liturgii spočíva nie v individuálnom získaní niektorých dobier od Boha, ako uzdravení chorôb, získaní životného úspechu, ale v ich budovaní ako Ekklesie, Cirkvi, Kristovho Tela: „*Нас же всех от единого хлеба и чаши приобщающихся – соедини друг ко другу во Единого Духа причастие*“. Toto predpokladá, okrem osobnej prípravy kresťana, jeho viery a modlitby, určitú usporiadanosť celého spoločenstva – lásku a pokoj medzi jeho členmi, v nesení ich vzájomnej zodpovednosti jeden za druhého. Lebo ak toto chýba, ak sme plní nedôvery, samochvály, ak v momente nebezpečia postavíme svoju osobnú zbožnosť a potreby nad život iných, ak budeme ignorovať lásku k blíznym, tak naša obeť nebude Bohu príjemná a prijatie Jeho Tela a Krvi nás odsúdi. Vtedy aj liturgia, ktorá nás má premieňať zjednocujúc nás do jedného Tela Krista, pre takého človeka jednoducho nebude mať žiadny význam.

„Nepokúšaj Pána, svojho Boha“

Konkrétne zodpovednosť a láska k blížnemu sa dnes musia stať kľúčovými slovami pre cirkevný národ v súvislosti s pandémiou, ktorá zachvátila tento svet. Cirkev verí, že Eucharistia je najväčší zázrak, že je schopná uzdraviť človeka od chorôb duše a tela, že Božia milosť nás môže previesť cez hocaké nebezpečenstva. No Cirkev vždy pamätala na prikázanie: „*Nepokúšaj Pána, svojho Boha*“³. Lebo blahodať nemôžeme chápať ako analógiu pre lieky a prácu lekára. Ona je slobodným komunikačným prostriedkom Boha, Jeho vôle. Preto sa kresťanstvo už od dávna stavia k profesii lekára s úctou. Lekármi boli napríklad: evanjelista Lukáš, veľkomočeník Pantelejmon, Kozma a Damián, biskup Lukáš Vojno-Jasenecký. A samozrejme, hlavným príkladom je pre nás samotný Pán Ježiš Kristus, ktorý uzdravoval chorých a posadnutých svojou mocou, a nie len výzvou k pôstu, pokániu, modlitbe a návšteve chrámu. Nesmieme sa spoliehať len na blahodajúcu pomoc a zázrak, a odmietat pomoc a odporúčania medicíny, lebo to protirečí, ako Evanjeliu, tak aj cirkevnej tradícii.

Kristus uzdravoval malomocných, vyhánal démonov a kriesil mŕtvych vôbec nie preto, aby niečo dokázal, ale aby ľuďom ukázal, ako sa k nim správa Boh, a ako by sa oni mali správať k sebe navzájom. Spomeňme zázrak uzdravenia chorého, ktorý Spasiteľ urobil v Betezde: „*Keď Isus videl, ako tam leží, a spoznal, že je chorý už mnoho rokov, povedal mu: Chceš byť zdravý? Chorý Mu odpovedal: Áno, Pane, nemám však človeka, čo by ma spustil do rybníka, keď sa zvíří voda. A kým sa sám tam dostanem, zostúpi predo mnou iný. Isus mu povedal: Vstaň, zober si svoje lôžko a chod!*“⁴ Najneuveriteľnejšie v tejto epizóde je to, že za mnohé roky sa nenašiel ani jeden človek, ktorý by tomu chorému pomohol. A Kristom vykonaný zázrak z ľudí vôbec nesníma zodpovednosť za ich zatvrdnutosť a bezcitnosť, len odstraňuje následky toho zla.

O vzťahu k svätyniam a vzájomných vzťahoch počas epidémie

V každej dobe episkopát a duchovenstvo načúvali radám lekárov, zvlášť v ohniskách nákaz a v závislosti od stavu núdze menili praktiky konania liturgie a spôsob podávania svätých Darov laikom. Svätý Nikodém Svätohorec tak vykladajúc 28. pravidlo Šiesteho všeobecného

³ Mt 4, 7.

⁴ Jn 5, 6-8.

snemu duchovným radí, ako by mali pôsobiť v čase moru. Po prvé, duchovný nesmie prísť do kontaktu s nakazeným. Čašu s Eucharistiou necháva pred dverami miestnosti, kde sa nakazený nachádza a ten si prijímanie podá sám. Po druhé, po prijatí svätých Darov je potrebné Čašu a lyžicu vydezinfikovať octom. Po tretie, diakon alebo kňaz nemusia upotrebiť teplotu, ktorá ostala v posvätnej nádobe po jej vymytí, no môžu ju vyliat' do špeciálneho trativodu.

Takých prípadov naša Cirkev pozná veľa, lebo epidémie, bohužiaľ, ľudstvo sprevádzali počas celej jeho existencie. Ale môžete sa opýtať, je to hodné ak sa kresťan k posvätným predmetom (Čaši, lyžičke) a iným ľuďom správa s nedôverou? Odpoveď: samozrejme, že to hodné nie je. No na danú situáciu sa môžeme pozrieť z iného uhla pohľadu. Ak ja, a dokonca o tom nemusím ani vedieť, som nositeľom nebezpečnej infekcie, ktorá môže nakaziť a dokonca zabiť druhých ľudí, prichádzam do chrámu a prijímam spolu s ďalšími bez akejkolvek opatrnosti, či môžem povedať, že tak robím z lásky, veď práve ona, ako to bolo vyššie povedané, je podmienkou pripojenia sa ku Kristovi? Alebo na základe čoho, a možno si to ani nevšimnem, kladiem svoje duchovné potreby, svoje pocity a priania nad životy mojich bratov a sestier, ktorí pre mňa, ak som kresťan, musia byť rovnako cenní a dôležití, ako moji bratia a sestry podľa tela? Z druhej strany, môžem sa nádejať na blahodať Eucharistie, že ochráni druhých ľudí pred mojou nákazou? Ale prečo mieru svojej osobnej zodpovednosti, ktorú mi dala Cirkev, kladiem na Boha? Áno, Kristove Telo a Krv ich môžu ochrániť, a pravdepodobne sa tak aj stan, lebo Boh, na rozdiel odo mňa, je Láska, ale s ohľadom na moje skúsenosti to pre moju dušu znamená, hoci len v myšlienkach, hoci len hypoteticky, že som neriskoval svoj život ale iných. Či nie na odsúdenie prijímam v takom prípade? Moje osobné priania, pocity, potreby a zbožnosť nemajú žiadny význam, ak ich kladiem nad Cirkev, nad liturgické Spoločenstvo.

Za smrť koronavírusom – mučenícky veniec?!

Dnes sa na internete objavujú dosť extravagantné vyhlásenia, že sa smrť na koronavírus, ak sa človek nakazil v chráme, prirovnáva k smrti mučeníka. Som presvedčený, že väčšina kresťanov chápe absurdnosť podobného presvedčenia. Avšak toto prirovnanie zanalyzujeme pre tých, koho by sa podobné výroky mohli dotknúť a priviesť do rozpakov. Rozdiel medzi smrťou z dôvodu infekcie a smrťou za Krista z rúk prenasledovateľov spočíva v tom, že tá druhá je svedectvom odvážnej, slobodnej voľby. Nákaza je náhodná udalosť, o ktorej človek nič nevie, a ktorú ani nechce (ak samozrejme nie je samovrah).

Keď kresťania prvých storočí išli na liturgiu jasne si uvedomovali, že pre každého z nich môže byť poslednou. Pritom musíme poznamenať, že Cirkev neignorovala bezpečnostné opatrenia a svoje zhromaždenia konala v utajení, alebo na cintorínoch, kde v súlade s rímskym právom bolo zakázané ľudí zatýkať. Ak to nepomáhalo, kresťania išli smelo na smrť svedčiac o Spasiteľovi sveta. Každý činil výber sám za seba a nie za druhých.

Prečo by nás opatrenia zavedené Patriarchátom nemali znepokojovať?

Kresťan by rozhodne nemal prepadať zúfalstvu, panike, nedôvere. Všetci vieme, že Boh je s nami a že všetci žijeme v Jeho svätom Zámere (starostlivosti o nás). Je hriechom obava spôsobiť bližným nedobrovoľne zlo, postaviť ich do situácie, keď budú pri oživovaní pomaly zomierať na neznesiteľné dusenie (pneumóniu)? Som presvedčený, že nie. Samozrejme, každý kresťan si na túto otázku musí pred Bohom a svojim svedomím odpovedať sám.

Preto Cirkev, starajúc sa o životy a zdravie celého spoločenstva, dnes prijíma opatrenia, ktoré sa týkajú poriadku bohoslužieb a pre nás bežných prejavov zbožnosti. Je potrebné jasne pochopiť, že lyžica, ktorou prijímame sama o sebe nie je svätynou. Môžu na nej ostať sliny nakazeného človeka (ktorý o svojej nákaze ani nemusí vedieť). Aby sme sa vyhli aj tomu najmenšiemu riziku, aby sme nepokúšali Boha, bude lyžica počas karantény dezinfikovaná po

každom príjemcovi Eucharistie. Tým, koho tento argument nepresvedčil pripomínam, že lyžice sú javom neskoro byzantskej doby. Ich zavedenie do liturgickej praxe je spojené s pohanským postojom k svätým Darom zo strany veriacich tej doby. Mnohí, prijímúc Svätosť na ruku, ju odnášali domov, kde sa jej klaňali, menili na amulety. Preto, aby sa vopred predišlo zneucteniu Kristovho Tela a Krvi, Cirkev zaviedla spoločnú lyžicu. Preto sa táto prax môže v nutných prípadoch meniť.

Obmedzenia sa možno dotknú aj bozkávania ikon, krížov, ostatkov svätých, rúk duchovných, Čaše po prijímaní. Ani toto by nás nemalo znepokojovať. Dokonca aj vo vzťahu muža a ženy, matky a dieťaťa nie je bozk jediným spôsobom prejavu lásky a nežnosti. Musíme si uvedomiť, že podľa učenia Cirkvi úctu vzdávame nie obrazu ale zobrazovanému. V opačnom prípade môžeme ľahko padnúť do pohanstva a mágie. Preto sa počas epidémie môžeme klaňať svätým, ktorých zobrazenie na ikone vidíme, aj ich ostatkom, obracajúc sa k nim vo vnútornej modlitbe.

Koronavírus je nová infekcia. Svojimi symptómami pripomína akútnu respiračnú vírusovú infekciu (kašeľ, teplota, bolesť svalov), no môže prejsť do ťažkej obojstrannej pneumónie, pri ktorej človek nedokáže dýchať samostatne. Toto ochorenie skoro vôbec nezasahuje deti, mladí ľudia ju mávajú alebo v ľahkej forme, alebo sú úplne bez symptómov, no pritom môžu byť jej šíriteľmi, a pre starších ľudí je smrteľne nebezpečná. A práve takí ľudia tvoria väčšinu nášho cirkevného národa. Jednoducho sme povinní na nich myslieť.

Ak sa na jednom mieste, v tej istej dobe naraz objaví mnoho chorých, lekárskeho systému začne zlyhávať: nedostatok miest v nemocniciach, na JIS-kách a infekčných oddeleniach, nedostatok prístrojov na podporu životných funkcií, nedostatok medicínskeho personálu. Vtedy ľudia môžu zomierať nie preto, že sa ich nedá zachrániť, ale preto, že nebudú môcť dostať potrebnú lekársku starostlivosť a optimálnu liečbu. A s tým sú spojené karanténne opatrenia, s ktorými Cirkev jednoducho musí počítať.

Starostlivosť o blížnych v podmienkach karantény

V Taliansku sa udiala tragédia. Od vypuknutia epidémie sa za niekoľko dní počet nakazených koronavírusovou infekciou zvýšil z niekoľko stoviek na niekoľko desiatok tisíc. Z najkrajších talianskych miest vojenská technika vyvážala desiatky rakiev, lebo na cintorínoch už nebolo viac voľných hrobových miest a krematória sa rozpadali od neprestajnej prevádzky. Príbuzní sa nemohli rozlúčiť so svojimi blízkymi, pretože riziko nákazy bolo veľmi veľké. Chrámy boli zatvorené, bohoslužby sa nekonali. Lekári nepretržite pracovali, dostávali vysoké dávky kontaminácie, tiež ochoreli a zomierali. Z dôvodu sa vrátili mnohí lekári, ktorí seba fakticky obetovali pre záchranu blížnych. Mnohí mladí duchovní sa rozhodli, že budú pracovať ako zdravotní bratia na infekčných oddeleniach. Taliansko prosilo svet o pomoc, no málokto ju bol schopný poskytnúť, lebo v niektorých štátoch sa situácia taktiež mohla vymknúť spod kontroly.

Ak budeme ignorovať karanténne opatrenia, lekári rýchlemu šíreniu nákazy nezabránia. Potom naše domy a rodiny môže postihnúť veľké nešťastie. Preto je nevyhnutné aby sme všetci počúvali špecialistov! Ďakujme Bohu, že máme otvorené chrámy, že môžeme prijímať sväté Kristove Dary, no ak odignorujeme požiadavky zdravotníkov, môže sa stať to, čo sa stalo vo väčšine krajín Európy a Ázie – bohoslužby budú zastavené. Samotní lekári budú riskovať svoj život aby nás zachránili.

S Božou pomocou epidémiu premôžeme

Čo môžeme urobiť? Ak sa niekto nebude cítiť dobre, ak bude mať nádchu, kašeľ, teplotu, nech sa radšej v takom prípade liturgie nezúčastňuje a pomodlí sa doma, nech si doma prečíta nedel'né čítania apoštola a Evanjelia. Boh neodsúdi našu starostlivosť o blížnych. Ak sa niekto vrátil z krajiny, ktorá je odborníkmi z epidemiologického hľadiska označená ako riziková,

nech dodržiava opatrenia zdravotníkov a absolvuje nutnú domácu karanténu kvôli inkubačnej dobe vírusu. Ak ste starší človek s podlomeným zdravím a bojíte sa, že sa na ceste do chrámu alebo v chráme nakazíte, obráťte sa na duchovného a požiadajte ho aby vám dal prijímať doma. Táto prax je známa z dávnych čias. Ak sa nebojíte, tak myslíte na tých, kto vám neúmyselne môže spôsobiť ujmu, lebo u mladých môže choroba prebiehať bez symptómov, no neznamená to, že je menej nákazlivá a nebezpečná pre seniorov. Ak sa mladí “zdraví“ ľudia stanú príčinou vašej ťažkej pneumónie, tá vina, hoci neúmyselná, ostane s nimi po celý ich život. Preto všetky karanténne opatrenia, ak sa budú týkať poriadku konania bohoslužieb, musíme dodržiavať.

Bratia a sestry, pamätajte na prikázanie o láske k blížnemu, chráňme sa navzájom, starajme sa o našich seniorov, modlíme sa za lekárov, ktorí dnes toto prikázanie naplňajú a s Božou pomocou túto epidémiu premôžeme. Modlíme sa aby sa svet tejto novej infekcie zbavil. Modlíme sa za zmiernenie utrpenia trpiacich a ich spásu, a tiež za pokoj zosnulých. Ľuďom slúžme, milujme ich a nevystavujme ich nebezpečenstvu pre nesprávne pochopenú zbožnosť. Pamätajte na slová apoštola Pavla: „Kto chodí do chrámu, nech neponižuje toho, kto doň nechodí; a kto doň nechodí, nech neodsudzuje toho, kto doň chodí, lebo Boh ho prijal“. Nech pre nás, ľudí Cirkvi, budú univerzálnou formou zmierenia. Všetkým želim pevné zdravie a Božiu pomoc!

Artemij Safjan

kandidát Filozofickej fakulty Moskovskej štátnej univerzity